

048840

**ARKÆOLOGISKE
FRIGIVNINGSUNDERSØGER**

**FJÆRESTAD, BALESTRAND
KOMMUNE Gbnr. 8/1
SOGN OG FJORDANE**

Rapport v.: Søren Diinhoff

INDHOLDSFORTEGNELSE

RESUME	3
UNDERSØGELSENS FORHISTORIE	3
TOPOGRAFI	5
MÅLSYSTEM	5
METODIK OG FORLØB	6
ANLÆGSBESKRIVELSE	7
Røys I	7
Røys II	8
Grube A	9
Dyrkningsprofil	10
FUNDLISTE	13
FOTOLISTE	13
TEGNINGSLISTE	14
VIDENSKABELIGE PRØVER	14

RESUME

I dagene 30.10.00 til 01.11.00 gennemførte personale ved Arkeologisk Institutt, Universitetet i Bergen arkæologiske frigivningsundersøgelser ved Fjærestad gbnr. 8/1 Balestrand kommune. Den gennemførte undersøgelse var blot et mindre tiltag. Fire felter blev udlagt i planområdet (felt I – IV). Det lavest liggende felt IV viste sig uden fund. I felt I og II kunne iagttages dyrkningshorisonter. Samme dyrkningsaktivitet er tydelig i felt IV hvor en større hovedprofil blev udlagt.

I hovedprofilen kunne der følges flere horisonter. Nederst en rydningshorisont der dateres til sen mellemneolitikum/senneolitikum og derover to dyrkningshorisonter, hvor den yngste dateres til sen førromersk jernalder. Der ligger muligvis et forsumpet dyrkningslag derover igjen. Desværre rummer projektet ikke mulighed for botanisk analyse af disse dyrkningslag.

I felt III blev tillige fundet en enkelt grube. Formålet med denne struktur er uklar, men den knytter sig formodentlig tidsmæssigt til den brug af området som dyrkningssporene viser. Sammen med gruben står et ildsted dateret til tidlig jernalder fundet under registreringsundersøgelsen.

I løbet af tidlig jernalder indtræder en forsumpning af området. Tilvækst af tørv som det er påvist i felt III og felt IV har formodentlig gjort området uegnet for dyrkning af afgrøder. Skråningen har formodentlig overgået til beiteareal eller er genvokset med træer. Kun botaniske analyser vil kunne afklare dette spørgsmål.

UNDERSØGELSENS FORHISTORIE

Den 17.04.98 fremlægges høringsudkast for udbygning af et areal ved Fjærestad gbnr. 8/1 i Balestrand kommune. Området påtænkes udbygget til bolig og næringsareal. Reguleringsplanen udsendes til høring den 27.04.98 med svarfrist den 25.05.98.

Kulturavdelinga ved Sogn og Fjordane fylkeskommune fremsætter i brev den 29.05.98 krav om gennemførelse af arkæologiske registreringsundersøgelser i henhold til *Lov om kulturminne* §9,2 ledd og beder samtidig om tre måneders udsættelse af høringsfristen.

Den arkæologiske registreringsundersøgelse gennemføres den 18.09.98 ved arkæolog Lilli M. Ingvaldsen, Kulturavdelinga, Sogn og Fjordane fylkeskommune (se rapport for registrering ved Lilli M. Ingvaldsen). Ved undersøgelsen påvises automatisk fredede kulturminde. Et ildsted der radiologisk dateres til yngre bronzealder/tidlig jernalder, en rydningsrøys og en mulig gravrøys bliver fundet.

Fylkeskommunen kontakter Arkeologisk Institutt, Universitetet i Bergen, der tilråder at der gives dispensation fra kulturminneloven under betingelse af gennemførelse af arkæologiske frigivningsundersøgelser i henhold til §4 i *Lov om kulturminne*. Omkostninger bærer udbygger i henhold til §10 i *Lov om kulturminne*.

Efter modsig til reguleringsplan fra Fylkeslandbrugsstyret vedtager Balestrand kommune at omgøre reguleringsplan for Fjærestad gbnr. 8/1 og udlægger nu arealet til frugtpark.

Ny reguleringsplan fremlægges den 20.05.99. Kulturavdelinga i Sogn og Fjordane fylkeskommune mener ikke at den nye reguleringsplan tilsiger behov for yderligere registreringsundersøgelser. Undersøgelsesplikten vurderes opfyldt efter §9 bestemmelser.

Den 10.06.99 modtager Arkeologisk Institutt, Universitetet i Bergen formel forespørgsel om dispensation fra kulturminneloven i forbindelse med den nye fremlagte reguleringsplan. Arkeologisk Institutt opretholder sin afgørelse om dispensation fra *Lov om kulturminne*, stadig med krav om opfølgende frivgningsundersøgelser.

Den 15.08.00 gennemføres synfaring på lokaliteten ved regionsansvarlig Asle Bruen Olsen, Arkeologisk Institutt, Universitetet i Bergen og grundejer Åge Eitungjerde. Påfølgende ønsker grundejer i brev den 30.08.00 overfor Arkeologisk Institutt revurderet nødvendigheden af den arkæologiske frivgningsundersøgelse under henvisning til at omregulering af arealbrug medfører mindre indgreb end den først fremlagte reguleringsplan.

Arkeologisk Institutt besvarer denne henvendelse pr. brev den 14.09.00. Arkeologisk Institutt konkluderer at planarbejdet er gennemført korrekt og en evt. uenighed skulle have være fremlagt under høringsfasen. Arkeologisk Institutt beder om - at dersom grundejer ønsker afgørelse om udgravning omgjort - så skal Balestrand kommune

fremlægge planen på nyt overfor Kulturavdelinga, Sogn og Fjordane fylkeskommune. Det oplyses yderligere at vedtaget kan påklages overfor Rigsantikvaren.

Grundejer Åge Eitungjerde godkender pr. brev den 29.09.00 arkæologiske frivgningsundersøgelser og det fremlagte budget.

Arkæologiske frivgningsundersøgelser gennemføres i perioden 30.10.00 til 01.11.00.

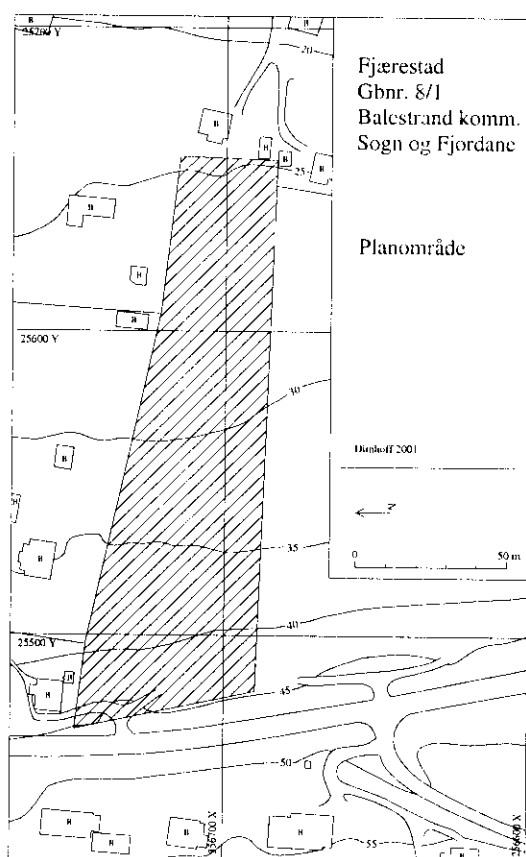

Fig 1. Det udlagte planområde ved Fjærestad

TOPOGRAFI

Planområdet er beliggende øst for Riksveg 13, vest for Balestrand centrum. Området hælder mod øst, mest øverst mod riksvegen med 16% og med 6% hældning længst nede hvor skråningen udflades. Arealet lå ved udgravningens start hen som græsningsareal. Det bærer stedvist spor efter forsumpning.

MÅLSYSTEM

Der blev udlagt lokalt målsystem med totalstation. Dette målsystem er indmålt i forhold til stående bygninger og målpunkter i området og er senere indsat digitalt på oversigtskort.

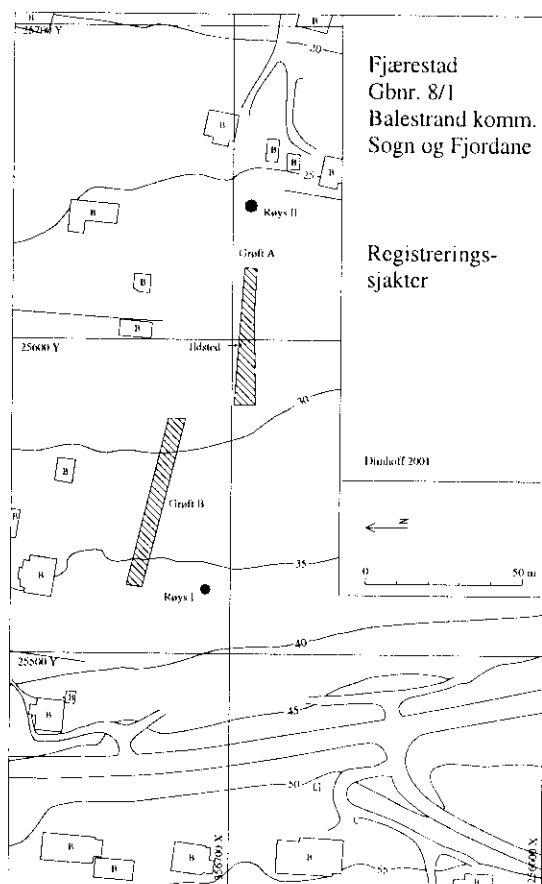

Fig. 2. Registreringsundersøgelsens udlagte sjakter samt de to registrerede stenrøyse.

METODIK OG FORLØB

Ved registreringsundersøgelsen blev der registreret automatisk fredede kulturminde som indikerer forhistorisk aktivitet. Et ildsted, en rydningsrøys og en evt. gravrøys blev registreret. Hovedundersøgelsen havde til formål dels at undersøge og afklare hvorvidt det påviste ildsted repræsenterer en forhistorisk bosætning eller anden type ophold. Dels at undersøge om de påviste to røys var forhistoriske og om i det tilfælde om den ene var en gravrøys.

Det viste sig hurtigt at de to registrerede stenrøys ikke var forhistoriske og at den formodede gravrøys ikke kan regnes som sådan. De to anlæg blev ikke registreret yderligere.

Fire mindre felter blev udlagt ned over bakkeskråningen. Felterne er placeret ud fra reguleringsplanens indgrebsområder, registreringsundersøgelsens resultater og ligger således at terrænets muligheder belyses i sin helhed. Fra felt III, i mindre grad felt I og II blev der konstateret dyrkningslag. I felt III blev der udlagt en større nord-syd gående profil. I denne profil blev der registreret omfattende dyrkningslag og herfra er udtaget prøver for radiologisk datering. En serie botaniske prøver blev udtaget, men de kan desværre ikke analyseres indenfor projektets budget. Profilen er dokumenteret med foto og tegning.

Under registreringsundersøgelsen blev der fundet et enkelt ildsted i hvad der betegnes Grøft II. Ved hovedundersøgelsen blev felt IV udlagt nord for dette område. Det viste sig at dette område er meget vandlidende, der fremkom ikke yderligere strukturer.

Der blev påvist en enkelt struktur i Felt III, denne er registreret med foto og tegning.

DATO OG NAVN

Udgravningsleder Søren Diinhoff
Regionsansvarlig Asle Bruen Olsen

ANLÆGSBESKRIVELSE

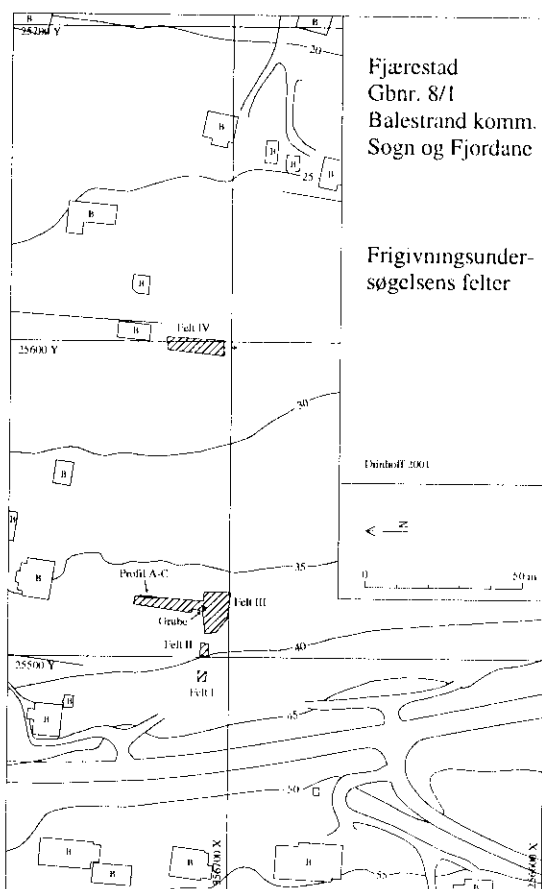

Fig. 3. Frigivningsundersøgelsens fire udgravningsfelter.

Røys I

Lokalisering

Rydningrøys I er beliggende lidt vest for midten af det udlagte planområde (fig. 2). Røysen ligger der hvor frigivningsundersøgelsen felt III blev udlagt. Røys I svarer til registreringsrapportens rydningrøys I, struktur 2.

Anlægsbeskrivelse

Røysen beskrives i Lille M. Ingvaldsens registreringsrapport som en tilnærmet cirkulær stensamling der er 0.2 – 0.3 meter høj og måler ca 1 meter i diameter.

Fyld/materialer

Røysen er bygget med et til to lag af små til mellemstore sten. Stenene synes i hovedsagen at være uden jordpakning og ligger højt i fladen, de fleste sten ligger over græstørven (foto 01-04).

Fund

Der er ikke fund fra Røys I.

Tolkning og datering

Efter alt at dømme er der tale om en recent rydningsrøys. Havde strukturen været forhistorisk, så måtte flere sten med tiden være blevet tildækket efterhånden som græs og græstørv med tiden har vokset over stenene. Røysen er ikke undersøgt yderligere.

Foto

Film 01; billede 04

Tegninger

Plan- og profiltegning nr. 1

Videnskabelige prøver

Der er ikke udtaget videnskabelige prøver fra røys I

Røys II**Lokalisering**

Røys II er beliggende i planområdet sydøstlige hjørne (Fig. 2). Røys II svarer til registreringsrapportens rydningsrøys/gravrøys II, struktur 3.

Anlægsbeskrivelse

Røysen er en cirkulær stensamling med en diameter på godt 2.6 – 3 meter med en højde på omtrent 50 cm.

Fyld/materialer

Røysen er opbygget med sten i vekslende størrelse (foto 01-05). Stenene ligger højt i fylden, flere ligger over græstørven og viser ikke spor efter jordpakning.

Fund

Der er ikke fund fra røys II.

Tolkning og datering

Som for røys I så må også røys II tolkes som en forholdsvis recent rydningsrøys og altså ikke mulig gravrøys. Anlægget er ikke dokumenteret yderligere.

Foto

Film 01; billede 05

Tegninger

Plan- og profiltegning nr. 1

Videnskabelige prøver

Der er ikke udateget videnskabelige prøver fra røys II.

Grube A**Lokalisering**

Gruben er beliggende i den sydlige del af felt III (fig. 3)

Anlægsbeskrivelse

Den tegner sig i fladen som et cirkulært fyldskifte med en diameter på 126 cm. I profil stikker den 38 cm. Den har et tilnærmet skålformet let skrånende tværsnit.

Fyld/materialer

gruben er opbygget med vekslende lyse lag (profiltegning nr. 01). I bunden i den ene side lag C der består af gulbrun sand med ganske lidt trækul. Derover følger lag B der er en sribet brun og gulbrun leret sandet fyld med trækul. Øverst ligger lag A der er en mørk gråbrun sandfyld med en del trækul.

Fund

Der er ikke gjort fund i grube A.

Tolkning og datering

Den enligt liggende grube i felt III er vanskelig at bestemme som den ligger der isoleret. Det er rimeligt at gruben skal relateres til den forhistoriske dyrkningsaktivitet der er påvist i området. Det vil medføre en datering samtidig med dyrkningslagene, dvs. imellem 2490 og 110 BC (kalibreret)

Foto

Film 01; billede 10

Tegninger

Plantegning nr. 01

Videnskabelige prøver

Der er ikke udtaget prøvemateriale herfra.

Dyrkningsprofil/dyrkningslag

Lokalisering

Ud fra felt III blev rettet en nord – syd vendt grøft. I denne grøft blev der registreret flere dyrkningslag. Den dokumenterede profilsekvens ligger i grøftens den nordlige del i østsiden (fig. 3).

Fyld/materialer

Lagbeskrivelsen følger angivne lag på profiltegning nr. 01.

- Lag 1: Dyrkningsjord og løs tørv påvirket af dyrkning
- Lag 2: Lys brun tørv.
- Lag 3: Mørkebrun tørv.
- Lag 4: Brun tørv.
- Lag 5: Mørk brun tørv
- Lag 6: Brun tørv.
- Lag 7: Gråbrun tørv med et vist indhold af sand.
- Lag 8: Brun tørv.
- Lag 9: Dyrkningslag I bestående af gråsort sandet fyld med en del nævestore sten og trækul.
- Lag 10: Dyrkningslag II, grå finkornet sand med trækul og en del knuste småsten.
- Lag 11: Mørkebrun fed tørv.
- Lag 12: Sigt med ganske trækulholdig sandet fyld.
- Lag 13: Undergrundssand og ler.

Fund

Der er ikke gjort fund i dyrkningslagene.

Tolkning og datering

Lagene 1 til 8 er alle tørvholdige lag i vekslende farve, fugtighed og sammensætning. Lagene 1-6 og 8 lag må regnes som naturligt afsatte som følge af den forsumpning der mærkes tydeligt i planområdet og som helt dominerer i området hvor felt IV blev udlagt. Lag 7 består af en overvejende tørveholdig masse, men med et vist indhold af gråbrun sandmasse. Det kan ikke udelukkes at laget repræsenterer en vækst eller dyrkningshorisont der forsumpes med tørvevækst.

Under disse naturligt dannede tørvlag er der registreret to klare dyrkningslag (lag 9 og lag 10) og derunder adskilt ved tørvlag 11 et klart trækulholdigt lag 12 der om ikke direkte er et dyrkningslag, så muligvis skal regnes for en afsvidningshorisont i forbindelse med rydning af området for opdyrkning.

Fra lag 12 blev udtaget prøve for radiologisk datering. Prøven VP-04 er dateret til overgangen fra mellemneolitikum B til senneolitikum (Beta-153606 - 4000 +/- 80 BP). Det øverste dyrkningslag I (lag 9) er dateret til sen førromersk jernalder (Beta-153605 - 2100 +/- 70 BP).

De to dateringer beskriver formodentlig mindst tre faser i en tidlig dyrkningsaktivitet startende i sen mellemneolitikum med rydning af skråningen, formodentlig primært for at skaffe åbne arealer for græsvækst og beite, men muligvis også for dyrkning af korn. Opdyrkningen synes ophøre i sen førromersk jernalder, hvor der synes at være tale om egentlig gødskede åkre til dyrkning af afgrøder.

Dyrkningslag kunne følges i fladen over undergrund i den sydlige del af felt III (foto 01-14) og i feltafgrænsningens profiler i felt I og II (foto 01-15 til og 01-17). Det er uvist hvilket eller hvilke dyrkningslag i hovedprofilen der samsvarer med disse dyrkningslag.

Sammen med de to dateringer er den radiologiske datering fra det ildsted der blev påvist under den forudgående registreringsundersøgelse. Denne prøve blev dateret til tidlig jernalder (Beta127023 - 2360 +/- 90 BP). Om denne datering samsvarer med det udaterede dyrkningslag II (lag 10) og måske den påviste grube A er usikkert. Imidlertid synes det en rimelig antagelse at området formodentlig har været anvendt i vekslende omfang fra begyndelsen af sen stenalder frem til ældre jernalder. Hvad der sker efter ældre jernalder er usikkert. De kraftige tørvlag her og i felt IV tyder på at arealet herefter forsumper og ikke længere er attraktivt for dyrkning af afgrøder. Arealet kan have fortsat som ekstensiv beiteareal, men der er ikke længere spor efter egentlig bearbejdning. De to påviste rydningsrøyse er fra nyere tids brug af området til beite.

Tolkningen af de to/tre dyrkningslag i profil A-C burde følges op og støtte sig til botaniske analyse af udtagne prøver fra profilen. Desværre tillader projektets budgetramme ikke gennemførelse af sådanne analyser.

Foto

Film 01; billede 06-09, 11-17

Tegninger

Plantegning nr. 01

Videnskabelige prøver

Fire videnskabelige prøver for radiologisk datering blev udtaget (VP-01 til VP-04). To af disse blev analyseret ved Beta Inc (VP-02 Beta-153605 og VP-04 Beta-153606). Tolv prøver blev udtaget for botanisk analyse (VP-05 til VP-16). Det er desværre ikke muligt indenfor projektets ramme at gennemføre denne analyse.

prøve nr	struktur	anlæg	type	nr	BP	+/-	cal AD/BC	cal BP	1 sigma max	1 sigma min
01	profil	lag 3	c14							
02	profil	lag 9	c14	Beta-153605	2100	70	-110	2060	-200	-40
03	profil	lag 10	c14							
04	profil	lag 12	c14	Beta-153606	4000	80	-2490	4440	-2590	-2450
05	profil	lag 1	bot							
06	profil	lag 2	bot							
07	profil	lag 3	bot							
08	profil	lag 4	bot							
09	profil	lag 5	bot							

prøve nr	struktur	anlæg	type	nr	BP	+/-	cal AD/BC	cal BP	1 sigma max	1 sigma min
10	profil	lag 6	bot							
11	profil	lag 7	bot							
12	profil	lag 8	bot							
13	profil	lag 9	bot							
14	profil	lag 10	bot							
15	profil	lag 11 a	bot							
16	profil	lag 11 b	bot							
17	profil	lag 12	bot							

FUNDLISTE

Der er ingen fund fra lokaliteten

FOTOLISTE

Film 01Dias

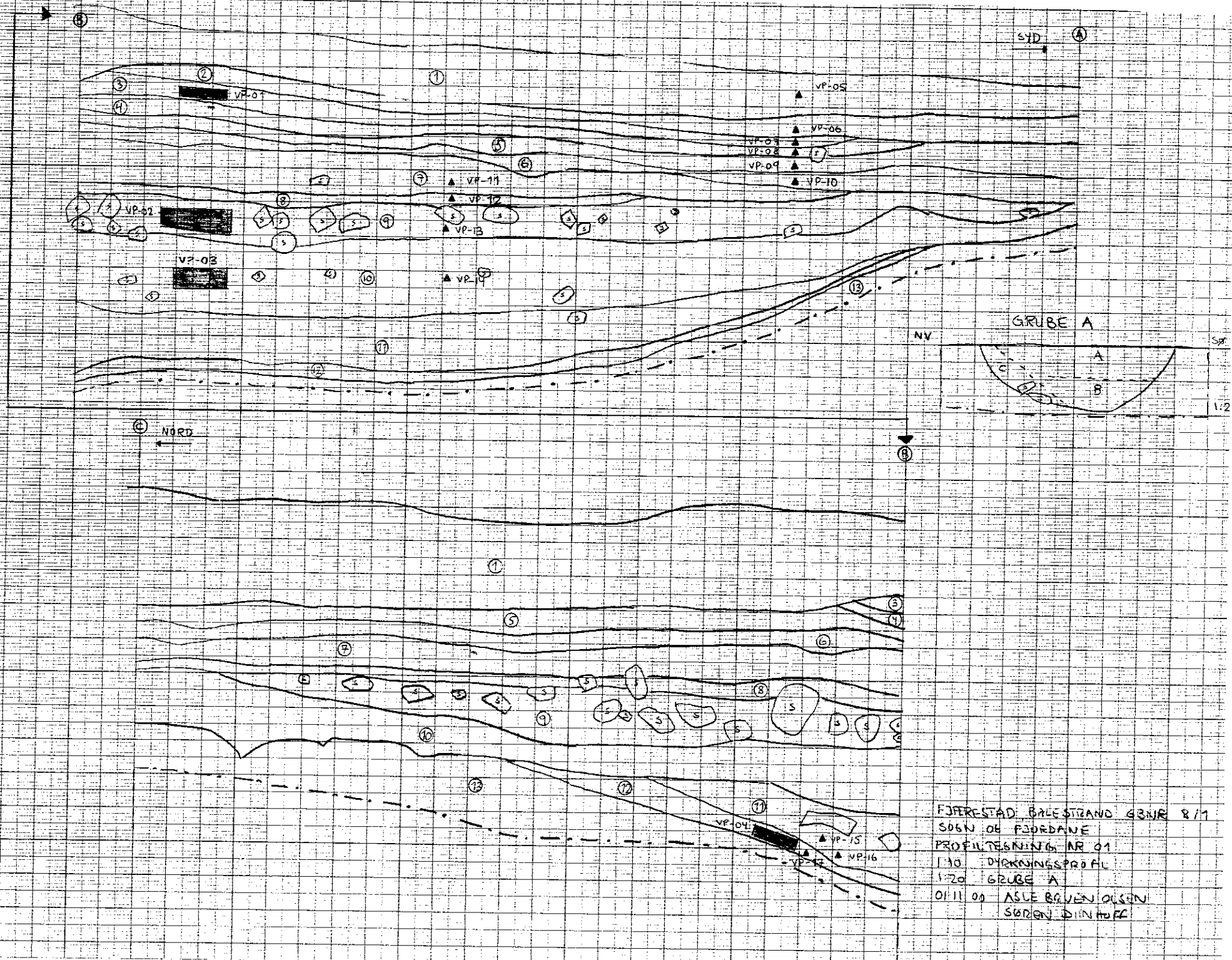
Nr	Motiv	Mot	Sign	Dato
01	Felt før undersøgelse	SØ	SD	30.10
02	Felt før undersøgelse	SØ	"	"
03	Felt før undersøgelse	S	"	"
04	Røys A i felt III	Ø	"	"
05	Røys II felt III	N	"	"
06	Dyrkningsprofil i felt III	SØ	AO	01.11
07	Dyrkningsprofil i felt III	SØ	"	"
08	Dyrkningsprofil i felt III	SØ	"	"
09	Dyrkningsprofil i felt III	SØ	"	"
10	Grube A i felt III	NØ	SD	"
11	Dyrkningsprofil i felt III vestlig del	SV	"	"
12	Dyrkningsprofil i felt III	SV	"	"
13	Dyrkningslag i flade og profil i felt III	N	"	"
14	Dyrkningslag i flade og profil i felt III	N	"	"
15	Dyrkningslag i felt I NV/SV hjørne	SV	"	"
16	Dyrkningslag i felt I NV/SV hjørne	SV	"	"
17	Dyrkningslag i felt II NV side	N	"	"

TEGNINGSLISTE

Plantegning nr. 01: Hovedprofil og profilsnit gennem grube A.

VIDENSKABELIGE PRØVER

prøve nr	struktur	anlæg	type	nr	BP	+/-	cal AD/BC	cal BP	1 sigma max	1 sigma min
01	profil	lag 3	C14							
02	profil	lag 9	c14	Beta-153605	2100	70	-110	2060	-200	-40
03	profil	lag 10	c14							
04	profil	lag 12	c14	Beta-153606	4000	80	-2490	4440	-2590	-2450
05	profil	lag 1	bot							
06	profil	lag 2	bot							
07	profil	lag 3	bot							
08	profil	lag 4	bot							
09	profil	lag 5	bot							
10	profil	lag 6	bot							
11	profil	lag 7	bot							
12	profil	lag 8	bot							
13	profil	lag 9	bot							
14	profil	lag 10	bot							
15	profil	lag 11 a	bot							
16	profil	lag 11 b	bot							

FJÆRESTAD, BALESTRAND GRUBE 8/11
 SOGNET OG FJØRDANE
 PROFILTEGNING NR 01
 1:10 DYKNINGSPROFIL
 1:20 GRUBE A
 01/11 00 ASLE RAVEN OLSØN
 SØRØN DINAUF